

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 3 ΙΟΥΝΙΟΥ 1938

ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ Ι. ΚΟΝΙΔΑΡΗ

ΑΝΤΙΚΕΙΤΑΙ ΤΟ Β. Δ. ΤΗΣ 23^{ΗΣ} ΙΟΥΛΙΟΥ 1850
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟΝ ΧΑΡΤΗΝ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΤΟΥ 1833;
ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΑΠΟΔΟΧΗΣ ΤΟΥ ΣΥΝΟΔΙΚΟΥ ΤΟΜΟΥ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 3 ΙΟΥΝΙΟΥ 1938

ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ Ι. ΚΟΝΙΔΑΡΗ

ΑΝΤΙΚΕΙΤΑΙ ΤΟ Β. Δ. ΤΗΣ 23^{ΗΣ} ΙΟΥΛΙΟΥ 1850
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟΝ ΧΑΡΤΗΝ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΤΟΥ 1833;
ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΑΠΟΔΟΧΗΣ ΤΟΥ ΣΥΝΟΔΙΚΟΥ ΤΟΜΟΥ

ΠΡΑΚΤΙΚΑ
ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΝΑΤΥΠΟΝ

ΣΕΛ. 535-540

Ἀντίκειται τὸ Β. Δ. τῆς 23ης Ἰουλίου 1850

πρὸς τὸν Καταστατικὸν Χάρτην τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τοῦ 1833;

Τὸ ζήτημα τῆς ἀποδοχῆς τοῦ Συνοδικοῦ Τόμου,

ὑπὸ

Γερασίμου Ι. Κονιδάρη.

Ἀνεκοινώθη ὑπὸ κ. Κωνστ. Μ. Ράλλη.

1. Τὰ προηγηθέντα τῆς ἐκδόσεως τοῦ Β. Δ.—Εἶναι γνωστόν, ὅτι κατόπιν διαπραγματεύσεων μεταξὺ τῆς Κυβερνήσεως Κριεζῆ καὶ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀφ' ἑτέρου³ ἐξεδόθη ὑπὸ τούτου, Πατριαρχοῦντος Ἀνθίμου τοῦ Δ', τῆ 29ῃ Ἰουνίου 1850 ὁ Συνοδικὸς Τόμος⁴, δι' οὗ ἀνεκηρύσσεται ἡ ἐν Ἑλλάδι Ἐκκλησία αὐτοκέφαλος, ἐπὶ ὠρισμένοις ὅροις μεταξὺ τῶν ὁποίων περιλαμβάνετο καὶ ὁ ἐξῆς: Ὅτι αὕτη θὰ ἔχη ὡς «ὑπερτάτην ἐκκλησιαστικὴν ἀρχὴν Σύνοδον διαρκῆ, συνισταμένην ἐξ ἀρχιερέων προσκαλουμένων ἀλληλοδιαδόχως κατὰ τὰ πρεσβεῖα τῆς χειροτονίας, Πρόεδρον ἔχουσα τὸν κατὰ καιρὸν μητροπολίτην Ἀθηνῶν καὶ διοικοῦσαν τὰ τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τοὺς θείους καὶ ἱεροὺς κανόνας»⁵.

2. Τὸ Διάταγμα.—Ἡ Κυβέρνησις, ὑπουργοῦντος τῶν Ἐκκλησιαστικῶν τοῦ διπλωμάτου Π. Δεληγιάννη, «ὅταν ἦλθεν ἡ κγ' τοῦ Ἰουλίου, καθ' ἣν ἀλλάσσοι τὰ μέλη τῆς Ἱερᾶς Συνόδου»⁶ ἐξέδωκε τὸ κάτωθι διάταγμα⁷.

³ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΤΟΥ ΕΞ ΟΙΚΟΝΟΜΩΝ, Τὰ Σωζόμενα Ἐκκλησιαστικὰ Συγγράμματα, Ἀθῆναι 1864, τομ. Β'. σ. 524-70, ἐνθα τὰ κείμενα τῶν ἐπιστολῶν καὶ ἡ ἀπόφασις τῆς Ἱερ. Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἧς μετεῖχον τότε ὁ προεδρεύων Ἀττικῆς Νεόφυτος ὁ Καλαβρύτων Βαρθολομαῖος, ὁ Λοκρῆδος Ἀγαθάγγελος καὶ ὁ πρῶην Ἀνδρουβίτης Προκόπιος. Πρβλ. καὶ Χρ. Παπαδοπούλου, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος τόμ. Α'. Ἀθῆναι 1920, σ. 363 ἐξ.

⁴ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 545.

⁵ Αὐτόθι σ. 547.

⁶ Θ. ΦΑΡΜΑΚΙΑΟΥ, Ὁ Συνοδικὸς Τόμος ἢ περὶ Ἀληθείας, Ἀθ. 1852 σ. 81.

⁷ Ἐφημερὶς τῆς Κυβερνήσεως 1850 ἀριθ. 21 σ. 82.

•ΘΩΝ ΕΛΕΩ. ΘΕΟΥ κλπ. Ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ ἡμ. Ὑπουργοῦ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν διατάττομεν τὰ ἑξῆς. Μέχρις οὗ ἤθελε νομοθετηθῆ νέον καταστατικὸν τῆς Ἱ. Συνόδου συνεπεία τῆς καὶ κανονικῶς γενομένης ἀναγνωρίσεως τοῦ αὐτοκεφάλου τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, εὐδοκοῦμεν νὰ καλέσωμεν τοὺς ἑξῆς σεβασμιωτάτους ἱεράρχας τοῦ Ἑλλ. Βασιλείου, ἦτοι τὸν Σ. ἐπίσκοπον Ἀττικῆς κ. Νεόφυτον, τὸν Σ. μητροπολίτην Κυνουρίας κ. Διονύσιον, τὸν Σ. ἐπίσκοπον Εὐβοίας κ. Νεόφυτον, τὸν Σ. ἐπίσκοπον Καλαβρυτῶν κ. Βαρθολομαῖον, τὸν Σ. μητροπολίτην Φθιώτιδος κ. Ἰάκωβον διὰ νὰ συγκροτήσωσι κατὰ τὰ πρεσβεῖα τῆς ἀρχιερωσύνης αὐτῶν τὴν ἐνεστώσαν συνοδικὴν περιόδον¹, προεδρεύοντος τούτων τοῦ Σ. ἀρχιερέως Ἀττικῆς. Καλοῦμεν προσέτι ὡς ἀναπληρωματικὰ μέλη τὸν Σ. μητροπολίτην Κυκλάδων κύριον Δανιὴλ καὶ τὸν Σ. μητροπολίτην Λοκρίδος κ. Ἀγαθάγγελον, οἵτινες εἰσερχόμενοι θέλουσι λάβει τὴν κατὰ τὰ πρεσβεῖα τῆς ἀρχιερωσύνης ἀνήκουσαν εἰς αὐτοὺς θέσιν. Ὁ Ἡμέτερος κλπ.»

3. *Τὰ ζητήματα.*— Ἡ ἐξέτασις τοῦ διατάγματος τούτου προεκάλεσε δύο κυρίως ζητήματα: 1^{ον} τὸ τῆς νομιμότητος αὐτοῦ, ἐξεταζομένης ἐν σχέσει πρὸς τὸ καταστατικὸν Διάταγμα (νόμον*) τῆς Ἐκκλησίας τοῦ 1833, καὶ 2^{ον} κατὰ πόσον δι' αὐτοῦ ἐγένετο ἀποδοχὴ τοῦ Συνοδικοῦ Τόμου. Αἱ περὶ αὐτῶν ἐξενεχθεῖσαι γῶμαι εἶναι ἐν συντόμῳ αἱ ἑξῆς. Τὸ Διάταγμα τοῦτο ἐθεωρήθη ὑπὸ τοῦ Φαρμακίδου, ὅτι εἶναι συντεταγμένον παρὰ πᾶσαν νομικὴν καὶ λογικὴν², διότι παραβαίνει τὸν ὑπάρχοντα νόμον τοῦ 1833 καὶ στηρίζεται εἰς τὸν μὴ καταστάντα νόμον Συνοδικὸν Τόμον³. Ἡ παρανομία ἐγκρατεῖται ἐν τῇ εἰσαγωγῇ τοῦ διατάγματος ἦτοι εἰς τὴν φράσιν «Μέχρις οὗ κλπ. . . Ἐκκλησίας» καὶ εἰς τὸ γεγονός ὅτι οἱ διορισθέντες συνοδικοὶ ἐκλήθησαν κατὰ τὴν ἀρχὴν τῶν πρεσβεῖων τῆς ἀρχιερωσύνης, πρᾶγμα ὑπὲρ ἐπίσης ἀντέκειτο εἰς τὸν συνοδικὸν τόμον, ὁ ὁποῖος ζητεῖ πρεσβεῖα χειροτονίας. Εἶναι ὅμως ἀσύστατος ἡ διάκρισις αὕτη τοῦ Θ. Φαρμακίδου.

Ὁ Οἰκονόμος ἐξ Οἰκονόμων ἐνόμισεν, ὅτι διὰ τοῦ αὐτοῦ Β. Δ. ἐπεκυρώθη καὶ πολιτικῶς ὁ Συνοδικὸς Τόμος, κατηργήθη ὁ Καταστατικὸς Χάρτης τοῦ 1833, ἀλλ' ὅτι σφάλλεται τὸ Δ. ὡς πρὸς τὴν ἀναγνώρισιν, διότι πρόκειται περὶ ἀνακηρύξεως τοῦ αὐτοκεφάλου καὶ οὐχὶ περὶ ἀναγνωρίσεως αὐτοῦ⁴.

Α'. *Ζήτημα.*— Ἡ νομιμότης τοῦ διατάγματος ἀποδεικνύεται, ἐὰν τοῦτο ἐξεδόθη ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ νόμου ὑπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας⁵.

¹ Ἐννοεῖ τὴν ἐτησίαν περιόδον 1850-51.

* Ἦτο τότε μοναρχία ἄνευ βουλῆς.

² Θ. ΦΑΡΜΑΚΙΑΟΥ, ἔνθ. ἀνωτ. σ. 93.

³ Αὐτόθι σ. 94-96.

⁴ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, ἔνθ. ἀνωτ. 571 ἑξῆς. Ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν κ. Χρυσόστ. Παπαδόπουλος, ἔνθ. ἀνωτ. σ. 364 νομίζει, ὅτι διὰ τοῦ Β. Δ. ὁμολογεῖται μὲν ἡ διὰ τοῦ Συνοδικοῦ Τόμου καὶ κανονικῶς γενομένη ἀναγνώρισις τοῦ αὐτοκεφάλου, ἀλλὰ γίνεται προφανῆς ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως προσπάθεια συμβιβασμοῦ τοῦ συνοδικοῦ τόμου πρὸς τὸ νομοθέτημα τοῦ 1833. Πάντως ἐγένετο κατ' ἀρχὴν ἀποδεκτὸς ὁ συνοδικὸς τόμος, ἀλλὰ παρεβιάσθη καὶ τὸ καταστατικὸν τοῦ 1833, ἕνεκα τοῦ καταρτισμοῦ τῆς Συνόδου κατὰ τὰ πρεσβεῖα τῆς ἀρχιερωσύνης διὰ τῆς ἀναθέσεως τῆς Προεδρείας εἰς τὸν Ἀττικῆς.

⁵ Γ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ, Σύστημα Διοικητικοῦ Δικαίου σ. 93 ἑξῆς.

Κύριος σκοπὸς τοῦ διατάγματος τούτου, ἐκδοθέντος κατὰ τὴν συνηθὴ ἡμερομηνίαν, εἶναι ἡ σύστασις τῆς Συνόδου τῆς νέας συνοδικῆς περιόδου τοῦ 1850-51, τοῦ συντάκτου αὐτοῦ μὴ ἀναγράψαντος τὸν νόμον ἐφ' οὗ στηρίζεται ἡ ἔκδοσις τοῦ διατάγματος. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ πρῶτον μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Καταστατικοῦ χάρτου τοῦ Maurer Διάταγμα περὶ διορισμοῦ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς α'. περιόδου (1833-4) δὲν ἔχει τὴν γνωστὴν εἰσαγωγὴν «ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὸν νόμον τάδε κλπ.». Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐξετάσωμεν τὸ περιεχόμενον τοῦ διατάγματος ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἄρθρα 3 καὶ 4 τοῦ εἰρημένου νόμου. Ἐκ τῆς ἐξετάσεως προκύπτει 1^{ον} ὅτι ἐκ τῶν 4 συνοδικῶν μελῶν οἱ τρεῖς διετέλεσαν συνοδικοὶ καὶ κατὰ τὴν προηγουμένην περίοδον (ὁ Εὐβοίας, ὁ Καλαβρύτων καὶ ὁ Φθιώτιδος¹) τοῦτο δὲ εἶναι σύμφωνον πρὸς τὴν παράγραφον 2 τοῦ ἄρθρου 4 τοῦ νόμου τοῦ 1833 καθ' ἣν ἠδύνατο ἡ ἐκτελεστικὴ ἐξουσία «νὰ διορίσῃ ἐκ νέου» τὰ μέχρι τοῦδε ὑπάρχοντα μέλη². Γεννᾶται ὅμως ἕτερον ζήτημα ἠδύνατο ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ εἰρημένου νόμου ὁ ὑπουργὸς νὰ διορίσῃ μέλη τῆς συνόδου κατὰ τὰ πρεσβεῖα τῆς ἀρχιερωσύνης καὶ Πρόεδρον τὸν Ἀττικῆς; Ἀπαντῶμεν μάλιστα. Ἰδοὺ διατί. Κατὰ τὰ αὐτὰ ὡς ἄνω ἄρθρα πάντες οἱ ἀνωτέρω διορίζοντο ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, ἧτις ἦτο ὑποχρεωμένη νὰ λαμβάνῃ τὸν τε Πρόεδρον καὶ τὰ μέλη (συμβούλους) ἐκ μόνον τῶν μητροπολιτῶν, ἀρχιεπισκόπων ἢ ἐπισκόπων καὶ κατ' ἔτος νὰ κάμνῃ νέαν ἐκλογὴν. Ποίαν ἀρχὴν θὰ ἐτήρει ἡ Κυβέρνησις εἰς τὸν διορισμὸν αὐτῶν ἀπέκειτο εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῆς βούλησιν. Οὕτω δικαίωμα αὐτῆς ἦτο νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τυχὸν κανονικὰς διατάξεις ἢ ἐκκλησιαστικὰς συνηθείας ἢ καὶ νὰ ἐκλέγῃ, ὡς λέγομεν σήμερον, «ἀριστίνδην» τοὺς συνοδικούς. Δὲν ὑφίστατο λοιπὸν ἐκ τοῦ νόμου οὐδεμίαν δέσμευσις οὔτε ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς ἐκλογῆς τῶν συνοδικῶν οὔτε ὡς πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Συνόδου καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἐνήργει ὁ ὑπουργὸς ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ νόμου, διορίζων τοὺς τε συνοδικούς καὶ τὸν Πρόεδρον καθ' ἣν ἀρχὴν τοὺς διώρισε, ἐφ' ὅσον πάντες ἦσαν μητροπολίται ἢ ἐπίσκοποι. Τὸ ὅτι λοιπὸν ὁ ὑπουργὸς ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν, ἐφ' ὅσον δὲν περιορίζετο ἐκ τοῦ νόμου, τὴν ὑπόδειξιν τοῦ Συνοδικοῦ Τόμου, χωρὶς νὰ μνημονεύσῃ αὐτοῦ ρητῶς, οὐδεμίαν ἔχει σημασίαν διὰ τὴν κρίσιν μας περὶ τῆς νομιμότητος τοῦ προκειμένου διατάγματος. Ἄλλως βεβαίως θὰ εἶχε τὸ πρᾶγμα ἐὰν ὠρίζετο ἐν τῷ Β. Δ. ὅτι ἐφεξῆς θὰ καλοῦνται οἱ συνοδικοὶ κατὰ τὰ πρεσβεῖα τῆς ἀρχιερωσύνης, ὅτε θὰ μετεβάλλοντο αἱ κείμεναι διατάξεις τοῦ 1833 καὶ θὰ ἐτίθετο νέος περιορισμὸς διὰ τὸν ὑπουργὸν εἰς τὸν ἐφεξῆς καταρτισμὸν τῆς Συνόδου. Τοῦτο βεβαίως θὰ ἀπῆτει νόμον³. Ὁ ὑπουργὸς ἐπὶ πλέον διώρισε κατὰ τὴν αὐτὴν ἀρχὴν τῶν πρεσβεῖων τῆς

¹ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 523.

² Αὐτόθι σ. 178.

³ Πρβλ. Ν. Ν. Σαριπόλου, Σύστημα Συνταγματικοῦ Δικαίου τῆς Ἑλλάδος, τόμ. Β. Ἀθήναι 1923 σ. 131 ἐξῆς καὶ ἰδίᾳ 136.

ἀρχιερωσύνης τοὺς ἀναπληρωματικοὺς συνοδικούς, συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ Καταστατικοῦ νόμου, ἐνῶ περὶ ἀναπληρωματικῶν μελῶν οὐδεὶς λόγος γίνεται ἐν τῷ Συνοδικῷ Τόμῳ. Ὡστε προκύπτει καὶ ἐκ τούτου σαφῶς, ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἐθεώρει ἰσχύοντα τὸν καταστατικὸν χάρτην τοῦ Maurer. Ἀπομένει μόνον νὰ ἴδωμεν ἐὰν θίγη τὴν νομιμότητα τοῦ προκειμένου Β. Δ. ἡ εἰσαγωγή αὐτοῦ. Διὰ τῆς φράσεως «Μέχρις οὗ ἤθελε νομοθετηθῆ κλπ.» ἐκδηλοῖ ἀορίστως πως ἡ κυβέρνησις τὴν πρόθεσιν αὐτῆς νὰ ζητήσῃ ἐν τῷ μέλλοντι διὰ τῆς νομοθετικῆς ὁδοῦ τὴν ψήφισιν νέου καταστατικοῦ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, συνεπεῖα τῆς καὶ κανονικῶς γενομένης ἀναγνώρισεως τοῦ αὐτοκεφάλου, ἐξυπακούεται δὲ ὅτι τότε προσεκάλει κατὰ τὰς κειμένας διατάξεις τὴν νέαν Σύνοδον. Πράγματι δὲ καταρτίζει ταύτην νομίμως, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω. Ἦτο ὅμως ἀνάγκη νὰ τεθῆ ἡ εἰσαγωγή αὕτη, ἀφοῦ εἶναι γνωστόν, ὅτι ἐφ' ὅσον τυχὸν θὰ ἐψηφίζετο νέος νόμος θὰ ἀπηρτεῖτο καὶ νέον ἐκτελεστικὸν διάταγμα; Διατί ἡ κυβέρνησις προέταξεν τὴν νομικῶς μὴ ἀναγκαίαν εἰσαγωγὴν εἰς τὸ διάταγμα; Ἐν προκειμένῳ πρέπει νὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ ἐξῆς: Τὸ παρὸν διάταγμα εἶναι ἡ πρώτη ἐπίσημος κυβερνητικὴ πράξις μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Συνοδικοῦ Τόμου διὸ καὶ ἡ κυβέρνησις ἐπωφελήθη τῆς εὐκαιρίας νὰ ἐκφράσῃ ἐμμέσως καὶ κατὰ τρόπον πράγματι εὐφυᾶ¹ τὴν ἀντίληψιν αὐτῆς περὶ τοῦ Συνοδικοῦ Τόμου, τὴν πρόθεσιν αὐτῆς νὰ ἐκδώσῃ νέον νόμον περὶ τῆς Διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ λάβῃ ἐφ' ἀπαξ ὑπ' ὄψιν ἕνα τῶν ὄρων αὐτοῦ χωρὶς νὰ καταστήσῃ τοῦτον κανόνα δικαίου. Ὅτι τοιαύτη ἦτο ἡ πρόθεσις τῆς κυβερνήσεως θὰ ἴδωμεν εἰς τὸ κατωτέρω 2^{ον} ζήτημα.

Β'. *Τὸ ζήτημα τῆς ἀποδοχῆς τοῦ Συνοδικοῦ Τόμου.*—Ἐκ τῶν ἀνωτέρω προκύπτει, ὅτι ἡ κυβέρνησις ζητήσασα παρὰ τοῦ Οἰκ. Πατριαρχείου ἀναγνώρισιν τοῦ αὐτοκεφάλου καὶ λαβοῦσα ἀνακλήρουζιν ἐπὶ ὅροις εὐρίσκει τὴν εὐκαιρίαν νὰ τονίσῃ, ὅτι θεωρεῖ τὸν Τόμον κατ' οὐσίαν καὶ κανονικῶς ἀναγνωρίζοντα τὸ αὐτοκέφαλον². Δὲν περιβάλλει ὅμως τὸν Τόμον διὰ νομικοῦ κύρους, διότι ἐπιφυλάσσεται νὰ ψηφίσῃ εἰδικὸν νόμον, ὅπερ μόλις μετὰ διετίαν ἐγένετο. Ἡ ἐκ μέρους τῆς κυβερνήσεως γενομένη κατ' ἀρχὴν «ἀποδοχὴ»³ τοῦ Συνοδικοῦ Τόμου ἀπετέλει ὑπεύθυνον πολιτικὴν πράξιν, ἐπιβάλλουσαν αὐτῇ ἠθικὰς ὑποχρεώσεις ἐφ' ὅσον δὲν ἐπρόκειτο περὶ συμφωνίας γενομένης τῆ συμ-

¹ Δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται, ὅτι ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Πέτρος Δελγιάννης (1814-76) ἦτο διπλωμάτης. Ἴδε Λεξικὸν Ἐλευθερουδάκη 4,348.

² Πρβλ. ἐπιστολὴν τῆς κυβερνήσεως πρὸς τὸν Πατριάρχην ἀπὸ 6 Σεπτεμβρίου 1850, παρὰ Σ. Γιαννοπούλω, Ἐγκύκλιον τῆς Ἱ. Συνόδου, Ἀθήναι 1901 σ. 49-50. Ἡ γνώμη τοῦ Σαριπόλου, καθ' ἣν ἡ ἔκδοσις τοῦ συνοδικοῦ τόμου δὲν ἦτο νομικῶς καὶ κανονικῶς ἀναγκαία εἶναι ὀρθή ὡς πρὸς τὸ πρῶτον οὐχὶ ὅμως καὶ ὡς πρὸς τὸ δεύτερον, διότι ἡ Ἐκκλησία τηροῦσα τοὺς κανόνας ἦτο ὑποχρεωμένη νὰ ἐπιζητήσῃ τὴν ἀναγνώρισιν. Πρβλ. καὶ Κ. Λυθουινιώτου, Σχέσις Ἐκκλησίας Πολιτείας, Ἀθήναι, 1916 σ. 41.

³ Δὲν πρόκειται περὶ νομικῆς ἀποδοχῆς, οὐδὲ παρίστατο ἀνάγκη κυρώσεως αὐτοῦ τούτου τοῦ Συνοδικοῦ Τόμου, διότι ἐπρόκειτο περὶ μονομεροῦς ἐκκλησιαστικῆς πράξεως.

πράξει αὐτῆς¹. Ὅπως δὲ φαίνεται ἐκ τῶν ἀνωτέρω λεχθέντων δὲν εἶχεν αὕτη νομικὰς συνεπείας, διότι οἱ ὅροι αὐτοῦ δὲν περιβλήθησαν νομικὸν κύρος, οὐδὲ ἐγένετο ἀποδεκτὴ ἢ ἀντίληψις τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἀνακηρύξεως τοῦ αὐτοκεφάλου. Ἡ δὲ ἔμμεσος καὶ περιορισμένη «ἀποδοχὴ» τοῦ περὶ καταρτισμοῦ τῆς Συνόδου ὅρου τοῦ Συνοδικοῦ Τόμου δὲν συνιστᾷ νομικὴν ἀποδοχὴν αὐτοῦ πολλῶ δὲ μᾶλλον τοῦ ὅλου Τόμου. Ὅτι οὕτως ἐσκέπτετο καὶ ὅτι ἐπὶ τοιούτων προϋποθέσεων στηριζομένη ἐνήργει ἡ κυβέρνησις, μαρτυροῦσι 1^{ον} τὸ ἔγγραφον αὐτῆς ἀπὸ 3 Αὐγούστου 1850 πρὸς τὴν Σύνοδον δι' οὗ διεβιβάζετο ὁ Συνοδικὸς Τόμος καὶ αἱ Πατριαρχικαὶ ἐπιστολαὶ σὺν τῇ δηλώσει, ὅτι θὰ σπεύσῃ νὰ συνεννοηθῇ μετ' αὐτῆς ἵνα ἐτοιμάσῃ, συμφώνως πρὸς τὰ παρ' ἡμῖν καθεστῶτα, τοὺς πρὸς τοῦτο ἀπαιτούμενους νόμους². 2^{ον} αἱ δηλώσεις τοῦ Βασιλέως. 3^{ον} τὸ Β. Δ. τῆς 11^{ης} Αὐγούστου περὶ τελέσεως δοξολογίας ἐπὶ τῇ ἀναγνωρίσει³. 4^{ον} ἡ ἀπὸ 6^{ης} Σεπτεμβρίου 1850 ἀπάντησις τῆς Κυβερνήσεως πρὸς τὸν Οἶκον. Πατριάρχην, ἐν τῇ ὁποίᾳ γίνεται μὲν λόγος περὶ ἀναγνωρίσεως τοῦ αὐτοκεφάλου καὶ τῆς διακοῦς συνόδου ὡς ἀνωτάτης Ἐκκλησ. ἀρχῆς, ἀλλὰ δὲν μνημονεύεται τὸ ἀπὸ 23 Ἰουλίου διάταγμα παρὰ μόνον τὸ ἀπὸ 11 Αὐγούστου καὶ προστίθεται, «οὕτω καὶ εἴ τι ἕτερον λείπεται πραχθήσεται ἐν καιρῶ καὶ τάξει τῇ δεούσῃ κατὰ τὰ παρ' ἡμῖν καθεστῶτα» καὶ κατωτέρω παρέχεται ἡ διαβεβαίωσις ὅτι ὁ «ἀπ' ἀρχῆς βασιλικὸς νόμος (τοῦ 1833). . . παρέσχεν τῇ Συνόδῳ αὐτῇ ρητῶς τὸ ἐν τοῖς καθαρῶς πνευματικοῖς ἐντελῶς ἀνεξάρτητον καὶ οὐδέποτε ἐκωλύθη οὐδὲ κωλυθήσεται ἡ περὶ τὰ τοιαῦτα ἐλευθέρᾳ αὐτῆς ἐνέργεια»⁴. 5^{ον} αὐτὸ τὸ Β. Δ. τῆς 23 Ἰουλίου 1851 περὶ τῆς νέας συνόδου, ἐν τέλει τοῦ ὁποίου ἐπίσης προστίθεται ἡ φράσις «μέχρις οὗ νομοθετηθῇ νέον καταστατικὸν» καὶ 6^{ον} ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις οὐδέποτε ἐδημοσίευσεν νόμον κυροῦντα τὴν πολιτικὴν αὐτῆς ἐνέργειαν, ἀλλὰ μετὰ 2 ἔτη ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν τὸν Τόμον ἄνευ ρητῆς μνείας αὐτοῦ ἐν τῇ συντάξει τῶν νόμων Σ' καὶ ΣΑ'.

¹ Πρβλ. «Αἰῶνα» 1850 ἀριθ. 1090. Τοῦτο λέγεται ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Γ. Μαυροκορδάτου, ἐξ ἄλλης ἀφορμῆς, ὑποστηρικθέντα ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «Θεοτεῖχιστος Ἐκκλησία» (ἰδίᾳ ἐν τῇ φυλλάδιῳ «αἱ δύο ἐπιστολαί»). Ἡ διατύπωσις καὶ τὸ περιεχόμενον τῶν κατωτέρω μνημονευομένων κειμένων δεικνύει, ὅτι ἡ Κυβέρνησις δὲν ἀπέδωκε, ὀρθῶς, εἰς τὸν Τόμον τὴν ἐννοίαν τῆς συμβάσεως. Τινὲς διετύπωσαν τὴν γνώμην, ὅτι ἐπρόκειτο περὶ ἐπισήμου τινὸς συμφωνίας, πρβλ. Κ. Δουβουινιώτη ἐνθ. ἀνωτ. σ. 43. Σημειοῦμεν ἐπὶ πλέον, ὅτι τὸ Β. Δ. τῆς 2ας Σεπτεμβρίου 1850, δι' οὗ ἡ Ἐπισκοπὴ Ἀττικῆς προεβιβάσθη εἰς Μητρόπολιν καὶ ὁ Ἐπίσκοπος Νεόφυτος ἐγένετο Μητροπολίτης, τὸ ὅποσον παραδόξως δὲν ἐδημοσιεύθη ἐν τῇ Ἐφημερίδι τῆς Κυβερνήσεως (ἀγγελία ἐν Αἰῶνι ἀριθ. 1094), δὲν κατέστησε τὸν Ἀθηνῶν ἱσόβιον Πρόεδρον τῆς Ἱερᾶς Συνόδου κατὰ τὸν ὅρον τοῦ Συνοδικοῦ Τόμου. Ὡστε καὶ δι' αὐτοῦ δὲν ἐπεκυρώθη ὁ Τόμος, ὡς ἐσφαλμένως ὑπεστήριξεν ὁ Οἰκονόμος. ἐνθ. ἀνωτ. σ. 585.

² ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 575.

³ Αὐτόθι σ. 576-77.

⁴ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ ἐνθ. ἀνωτ. σ. 49-50.

Κατὰ ταῦτα τὸ ἡμέτερον Διάταγμα δέον νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἀπλῶς ἐκτελεστικόν, συνιστῶν διοικητικὴν κατ' οὐσίαν καὶ κατὰ τύπους πράξιν τῆς Κυβερνήσεως, ἐκδοθεῖσαν ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ νόμου¹, μετὰ ἀσυνήθους εἰσαγωγῆς μὴ θιγούσης ὅμως τὴν νομιμότητα αὐτοῦ καὶ μὴ κυρούσης τὸν Συνοδικὸν Τόμον.

¹ Πρβλ. Ἀγγελοπούλου ἐνθ. ἀνωτ. σ. 98 καὶ Σαριπόλου ἐνθ. ἀνωτ. σ. 141-3 καὶ σ. 318 ἐξῆς.